

VİZYON 2050'NİN İZİNDE

ÖZGÜRLEŞEN İSTANBUL: YENİ BİR KENTSEL DEMOKRASİYE DOĞRU

Yayın Yönetimi ve İdari Koordinasyon
İstanbul Planlama Ajansı

İçerik Sorumluları

Prof. Dr. H. Tarık Şengül (İPA Danışmanı - ODTÜ),
Gamze Yaşar, Dr. Hatice Kurşuncu, Özge Tekçe Demirkol

Hazırlayanlar

Müge Yorgancı Ozar, Elif Sidar Ökdemir

Tasarım Konsepti ve Yayın Kimliği

Kader Şahin

Basım Yeri ve Tarihi

İstanbul, Mart 2024

İstanbul Büyükşehir Belediye İştiraki Kültür A.Ş. yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
KENTSEL DEMOKRASİ, KENT HAKKI VE YERELDE DEMOKRATİKLEŞME	2
İSTANBUL'DA KENTSEL DEMOKRASİ	3
2050 İSTANBUL TAHAYYÜLÜ	5
İSTANBUL'DA YENİLİKÇİ KATILIM PRATİKLERİ	9
İstanbul'un Katılım Odaklı Yeni Kurumsal Yapıları	9
İstanbul Kent Konseyi	9
İstanbul Planlama Ajansı	10
Yerel Kaynak Kullanımında Katılım ve Şeffaflık	11
Bütçem İstanbul Katılımcı Bütçe	11
Kentsel Politika ve Planlama Süreçlerine Katılım	12
İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi ve İstanbul Vizyon Eylem Planı	14
Beyoğlu Senin	14
Adalar İlçesi Strateji Belgesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı	15
Kadıköy Merkez Strateji Belgesi	15
Plan Askı Uygulaması	15
Katılımcı Tasarım ve Yarışmalar	16
Kentsel Tasarım Yarışmaları	16
Burada Birlikte Hareketi	17
İstanbul'un Çocukları Parklarını Tasarlıyor	17
Kuzguncuk Senin	18
Dijital Katılım ve İletişim Araçları	18
İstanbul Senin - Söz Senin	18
Çözüm Merkezi	19
İstanbul Meydanlarına Kavuşuyor Projeleri Halk Oylamaları	19
SONUÇ	20

GİRİŞ

"Vizyon 2050'nin İzinde" rapor serisinin bir parçası olarak hazırlanan bu çalışma, kentlerin insan haklarının gözetildiği, kentlilerin kentin olanaklarına eşit ve adil katılabilmesi kadar kentsel karar alma süreçlerinde de eşit olanaklarla söz sahibi olduğu bir demokratik yerel yönetim anlayışının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Özgür bir şehir, eşitliği, demokrasiyi ve çeşitliliği kucaklayan katılımcı bir kent yönetimi ile mümkündür. Kent hakkı, bireysel kentsel olanaklara erişim özgürlüğünden çok daha fazlasıdır. Harvey'e göre kent hakkı, kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır.¹ Üstelik bu, bireysel bir haktan ziyade toplumsal bir haktır; çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak, kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirecek kolektif bir gücün kullanılmasına bağlıdır. İstanbul'un sahip olduğu en değerli kaynak, insan haklarının, kent hakkının ve demokrasi içinde yaşamının değerinin farkında olan, aktif hemşehrilik anlayışını benimseyen İstanbullulardır. Bu kapsamda kent hakkını savunan bir İstanbul, aynı zamanda özgür bir İstanbul'un nüvesidir. **Özgür İstanbul, kent hakkı bağlamında gelecek nesillerin sağlıklı bir çevrede sürdürülebilir bir şekilde yaşamasına ve yürütülen kentsel politika süreçlerine hemşehrilerinin katılmasına olanak tanıyan bir yerel demokrasi anlayışını tarif etmektedir.**

Bu bağlamda yerel demokrasi, kentsel demokrasi ve kent hakkı kavramları arasındaki güçlü bağlantının altını çizen çalışma; aynı zamanda İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi ve İstanbul Vizyon Eylem Planı'ndan (VEP) hareketle İstanbul'un, adil ve demokratik bir kent yaşamı sunabilmesi için gerekli yol haritasının adımlarını tarifler. Yanı sıra İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından İstanbul'un yönetiminde kent hakkını temel alan bir yönetim ve demokrasi anlayışı geliştirmeye yönelik olarak son 5 yılda atılan adımlardan bazısına dikkat çekilmiştir. Bunlar arasında hayata geçirilen ve geliştirilecek katılım ve temsil mekanizmalarından, yeni kurumsal yapılar, kaynak yönetiminde adalet ve kapsayıcılığı temel alan katılımcı araçlar, yurttaşların bilgilendirilmesine ve katılımcı demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan dijital katılım ve iletişim araçları ile katılımcı mekansal planlama ve tasarım pratiklerine değinmektedir.

¹ Harvey, D. (1973). Social Justice and the City

KENTSEL DEMOKRASİ, KENT HAKKI VE YERELDE DEMOKRATİKLEŞME

Küresel, bölgesel ve ulusal ölçekte karşı karşıya kalınan ekonomik, ekolojik ve toplumsal krizlerin her biri, çoğunlukla daha derin, yıkıcı ve sürekli biçimde metropollerde yoğunlaşmaktadır. Kentlilerin, krizlerle mücadele etme amacıyla karar alıcılar tarafından geliştirilen strateji ve politikalara dair karar alma süreçlerine olan mesafesi, kentte ve toplumda adil ve eşit ilişkiler kurulmasının önündeki engellerden biridir. Bir demokrasi sorunu olarak karşımıza çıkan bu mesafe, kentlerin karşı karşıya kaldığı krizlerin derinleşmesine yol açmakta; buradan hareketle oluşan toplumsal tepki ve talep ise, yerelde demokratikleşme tartışmalarını öne çıkarmaktadır. Demokratikleşmeye dair pratiklerin yereldeki izdüşümleri üzerinden tariflenebilecek yerel demokrasi; katılımcı demokrasi, şeffaflık, hesap verebilirlik, kapsayıcılık gibi kavramları da beraberinde getirir. Bunlarla birlikte kent hakkı kavramı da, kentsel mekan odağında tüm bu kavramların kesişimine yerleşmektedir.

Bu bağlamda kentlerin, insan haklarının gözetildiği ve **kentlilerin özgürce yaşayabildiği yerler olması, yaşayanlarına sunduğu imkanların adil olması kadar, kentin geleceğini belirleyen kararların, yaşayanlara eşit olanak ve söz hakkı sunularak alındığı demokratik bir yerel yönetim anlayışının oluşturulması ile mümkündür.** Kentlilerin kentsel politika süreçlerine ve kentin üretimine dahil olmalarını önceleyen bu anlayış, insan haklarından biri olan kent hakkı kavramına dayanmaktadır.

Kentsel hizmetlere erişim hakkının ötesinde, kentlinin kentin bütününe dair mekansal ve sosyal çevresini kendi ihtiyaçları doğrultusunda belirleyebilmesini ve değiştirebilmesini tarif eden kent hakkı; adil kentsel gelişim, güvenli konutlara erişim hakkı, ulaşım sistemlerine ve yeşil alanlara eşit erişim gibi olanakların eşitlik ve adalet temeline oturtulmasıdır. Bunun yanı sıra, kentlilerin kentin tüketicisi değil, üreticisi kılınmasına zemin hazırlayan bu hak, esasında kentin bütününe katılım hakkını tarif eder. Toplumdaki güç yapıları ve bu yapıların birbirleri ile nasıl etkileşime girdiklerini, önemli kararlar alınırken kimin güce sahip olduğunu görmemizi sağlayan rehber çalışmalardan biri, "katılım merdiveni" kavramını ortaya atan ve oldukça eski tarihli olmasına rağmen, yurttaş katılım sorunları ile ilgilenen herkes için büyük bir değer olan Arnstein'a aittir. Arnstein'ın merdiveni,² yurttaşların planlamaya katılım düzeylerinin halkın meşruiyet, otorite ve iyi yönetim algılarını nasıl etkileyebileceğini anlamak için bir modeldir. Farklı düzeylerde halk katılımını tarifler ve merdivenin üst

² Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Institute of Planners (Journal of the American Planning Association), 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944363.2018.1559388>

basamaklarına çıktıkça, katılım biçimlerinin daha anlamlı hale geldiğini ifade eder. Arnstein'in katılımın anlamı üzerine odaklanan çalışması bugün hala katılımı düzeylerle ifade etmemizin altyapısını oluşturmaktadır. Kent hakkı üzerinden temellenen katılımcı demokrasi pratikleri, kentin özgürlük ve ortak üretim alanlarının varolabilmesinin koşullarını yaratmaktadır. İşletilebilecek demokratik pratiklerin varlığı, aynı zamanda kentsel adaletin de ön koşuludur.

Kentlerdeki toplumsal ihtiyaçların etkin, verimli ve yerinden karşılanması için oluşturulan yerel yönetimler, yerel demokrasinin temel aktörü olarak kabul edilir. Bunun yanında, yaşayanların kendini özgürce ifade etmesini ve demokratik hayata katılımını sağlamada da yerel yönetimler, birincil yapılar olarak öne çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde vatandaş katılımını artırmaya, aktif vatandaş katılımını sağlamaya yönelik girişimler, 1992'de Birleşmiş Milletler (BM) tarafından küresel eylem planı olarak benimsenmiş ve 2001'de ilk Dünya Sosyal Forumu'nun toplanmasıyla hız kazanmıştır. Yerel politikaların halkın katılımıyla yürütülmesi ilkesinin benimsenmesini sağlayan Yerel Gündem 21 (YG-21), 1996 BM İstanbul Habitat II Konferansı'ndan sonra, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Orta Doğu ve Batı Asya Bölge Teşkilatı (UCLG-MEWA) iş birliğiyle 1997'de bazı pilot il ve ilçelerde uygulanmaya başlamıştır.

İSTANBUL'DA KENTSEL DEMOKRASİ

Kentsel demokrasiyi hayata geçirmenin temel öğelerinden biri de, yaşayanların ihtiyaç, talep ve isteklerini kentsel politikalara aktarabilmeleri, somut hedef üretebilmeleri ve bunları tutarlı politikalara dönüştürebilmek için politika yapıcılara aktarabilmektir.

Adil ve demokratik bir yerel yönetim anlayışının geliştirilmesi, İstanbul metropoliten alanının yönetimi ve planlanması konusunda **farklı ölçek ve kapsamlarda yetkili olan merkezi ve yerel düzeydeki kamu kurumlarının koordinasyonu ve İstanbul'a ilişkin kararların yerindenlik ilkesine uygun şekilde alınması, yerel demokrasi bağlamındaki önemli konu başlıkları arasındadır.**

Türkiye 1988 yılında, "yerinden yönetimlere öncelik tanıyan" ve yönetimler üzerindeki merkez vesayetini sınırlandıran Avrupa Yerel Özerklik Şartı'nı benimsemiştir. Şartın ilkeleri, iç hukuk açısından bağlayıcılık taşımaktadır. İstanbul'un kendi dinamiklerini ve potansiyellerini yönetebilmesine, yönetim ve kent planlamaya dair sorunların temelinde merkezi yönetim ve yerel arasındaki yetki çakışmaları ve koordinasyon sorunları yer almaktadır. Merkezi yönetim ve yerel yönetimleri kapsayan dizgenin barındırdığı yetki sorunlarına ek olarak, yerinden yönetim ilkesinin benimsenmemesinin getirdiği sorunlar bulunmaktadır.

Metropollerin karşı karşıya kaldığı krizlere etkili yanıtlar üretmek için, çok ölçekli strateji ve müdahale araçları geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çok ölçekli yaklaşım, İstanbul'un ve İstanbul'da yaşayanların temsilinin yerel düzeyde olduğu kadar, yerel üstü ölçeklerde de gerçekleştirilmesini gerektirir. Fakat içinde bulunduğumuz koşulları da yaratan hâkim anlayış, demokrasiyi oy vermekle sınırlama eğilimi gösterirken; aynı zamanda yerel ihtiyaçları görmeyen, yukarıdan aşağı ve merkezileşen karar alma yöntemlerine yönelmekte; bu da etkili bir kent demokrasisinin önünü büyük ölçüde tıkamaktadır.

Kentler, büyük ölçekli yatırımlar, altyapı ve konut projeleriyle ekonomik büyümenin itici gücü haline gelmiştir. Kentsel büyümenin yarattığı sorunların çözümü de buna bağlı olarak, büyük bir kaynak ve yetki alanı gerektirmektedir. Küreselleşme sonucu hızlanan ve etkileşimi artan bir dünyada sadece yatırımlar değil, sorunlar da kentlerde ve özellikle İstanbul gibi küresel kentlerde yoğunlaşmaktadır. Buna bağlı olarak, toplumsal yaşamı, doğal ve yapılı çevreyi tehdit eden, derin ve çok boyutlu krizler karşısında etkin bir konumlanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Etkin bir konumlanma ise, çok ölçekli ve çok aktörlü yanıtlar gerektirmektedir. Tam da bu çerçevede önemli meselelerden biri, geleceği tehdit eden bu büyük meydan okumalar karşısında, İstanbul başta olmak üzere metropol kentlerin vereceği yanıtın nasıl formüle edileceğidir.

İstanbul'da toplumsal ve mekânsal adaletin sağlanmasında kalıcı ve gerçekçi bir ilerlemenin hayata geçmesi, yönetim ve demokrasi alanında bir dizi yeniliğin hayata geçmesi ile mümkündür. İstanbul'un yönetim ve demokrasi alanındaki en acil gereksinimi, yerindenlik esasına uygun, kurumlar arası iş birliği ve eşgüdümü sağlayan, erişilebilir ve demokratik bir yerel yönetim ortaya konmasıdır.

Kentsel düzeyde demokrasi sorununun boyutlarından biri de, karar alma mekanizmalarının demokratikleştirilmesidir. Başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere yönetim mercilerinin karar alma organlarının daha geniş katılım kanallarıyla beslenmesi ve kentin ana bileşenlerinin etkin biçimde taraf hâline getirilmesi önemli bir hedefdir. Bu yönde atılmış önemli adımlar olmasına karşın katılımın etkili ve anlamlı olabilmesi için mevcut katılım platformlarının iyileştirilmesi sağlanırken; yeni katılım araçlarının ve kanallarının açılması da hedeflenmektedir.

İstanbul'da yerel yönetim anlayışı, ihtiyaçlara ve dünyadaki gelişmelere uygun, yenilikçi, sivil toplum ve kent sakinleri ile iş birliğine açık şekilde geliştirilmelidir. İstanbul'un yönetimi, kentsel politika ve karar alma süreçlerinde paydaşların birlikte yer aldığı, yenilikçi birlikte yapma pratiklerini destekleyen, şeffaflığı, sorumluluğu ve hesap verilebilirliği ön plana çıkartan bir yönetim anlayışı ile yeniden ele alınmalıdır.

Anlamalı ve etkili katılım süreçlerinin geliştirilmesi kapsamında, kent sakinlerinin demokratik platformlarda bir araya gelmesine olanak sağlanması, mahalle ölçeğinden kent ölçeğine kadar ortak üretim alanlarının kurgulanması, İstanbulluların kente dair bilgisini ve deneyimini kent için kullanmalarına yönelik imkanların yerel yönetim tarafından geliştirilmesi, katılım ve yenilik için ortam yaratılması, sivil toplumun ve yurttaşların katılım taleplerine alan tanınması, katılımcılık süreçlerinin ve platformlarının kolaylaştırılması konuları ön plana çıkmaktadır.

2050 İSTANBUL TAHAYYÜLÜ

Kentin yönetimine ve planlanmasına katılıma imkân veren, bunlara yönelik yeterli ve anlaşılır bilgilendirme yapan ve bilimsel temellere dayanan bir yönetim anlayışının geliştirilmesi, tüm dünyada önem kazanmaktadır. Katılım ve temsil alanında işaret edilen önemli sorunlara karşın tarihsel birikimi ve çok katmanlı kozmopolit yapısıyla İstanbul, demokratik bir kent ve yönetim anlayışını hâkim kılacak birikime sahiptir.

İstanbul Vizyon 2050 birbirinin devamı ve tamamlayıcısı olan İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi ve İstanbul Vizyon 2050 Eylem Planı (VEP) olmak üzere iki çalışmayı kapsamaktadır. Strateji Belgesi; temalar, amaçlar, hedefler çerçevesinde kapsamlı bir yol haritası sunarken; VEP bu amaçlara yönelik müdahale ve eylemlerin geliştirildiği, daha dinamik ve farklı gerçekleşme vadeleri olan uygulamaya yönelik bir çerçeve sağlamaktadır.

İstanbul'da, dünyaya örnek olacak bir yerel deneyimi hedefleyen İstanbul Vizyon 2050 çalışmaları, bu zorlukların çözümünde uluslararası insan hakları, kent hakkı, katılımcı ve müzakereci demokrasi ile kentsel politika planlaması alanlarındaki deneyimini yerelden hareketle uluslararası düzeye taşıyarak, kentler arası deneyim paylaşımını ve diyalogu güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Vizyon 2050 çalışmaları ilkeleri arasında yer alan demokratik ve katılımcı planlama anlayışı; plan çalışmasının her adımında ön planda tutulmuştur. Bu doğrultuda çok sayıda ve çeşitli paydaştan oluşan, süreç içerisinde gerekliliklere uygun farklı katılım yöntemlerinin kullanıldığı bir katılım süreci planlanarak; 20.000'i aşkın İstanbullunun katkısıyla plan çalışmaları yürütülmüştür.

İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi'nde, İstanbulluların kent hakkını güvence altına alan bir anlayışla katılımcı kentsel politika ve karar alma süreçleri, yönetim ve koordinasyon, yerindenlik, kapsayıcılık, iş birliği ve birlikte yapma konularına ilişkin genel prensipler doğrultusunda aşağıdaki hedeflere yer verilmiştir. Bu hedeflere ulaşmak için katılımcı demokrasi ilkelerine dayalı çok yönlü politikalar geliştirilmelidir:

- Sivil alanın ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesine imkan sağlanması,
- Katılımcı demokrasi anlayışı çerçevesinde kapsayıcı ve yenilikçi birlikte yapma uygulamalarının hayata geçirilmesi,
- Yerel demokrasiyi ve sivil yeniliği benimseyen bir yerel yönetim anlayışının geliştirilmesi,
- Kent diplomasisinin gücünün artırılması ve bölgesel/uluslararası koordinasyonun sağlanması gerekmektedir.

21. yüzyılda kentlerin karşı karşıya kaldığı küresel ölçekli krizler, bu krizlere karşı meydan okumaya yönelik strateji ve politikaların gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Bu krizleri ancak, kapsamlı eylem planları ve stratejilerle yanıtlayan ülke ve kentler, vatandaşlarına ve yaşayanlarına daha iyi koşullar ve yaşam olanakları sağlayacaktır. Bu bağlamda, küresel, ulusal, bölgesel ve kentsel ölçekte görünür hale gelen ve öngörülebilir geleceğe de damgasını vuracağı anlaşılan bu büyük ölçekli krizlerin altının çizilmesi ve İstanbul vizyonunun, bu büyük ölçekli meydan okumalara dönüşen krizlere göre konumlandırılması, **İstanbul Vizyon 2050 Eylem Planı**'nın önemli görevlerinden biri olarak tanımlanmıştır. VEP birbiriyle ilişkili dört ilke olan; heterojenliğin ve farklılıkların tanınması, eşitsiz ve dengesiz bölüşüm ve dağılımların önlenmesi, katılım ve temsil mekânizmalarının her kesim için etkin kılınması ilkelerini benimsemiştir. Bu ilkeler doğrultusunda, kendi sınırları ötesinde sorumluluk almaya dair ilkesel bir tutumu ve öngörülebilir gelecekte, dünya ve Türkiye kadar İstanbul'un da kalıcı hale dönüşen 6 temel kriz ya da meydan okuma alanıyla karşı karşıya kalacağını temel almıştır:

1. Sınır Aşınması
2. Ekonomi ve Kalkınma
3. Toplumsal Refah ve Adalet
4. Ekoloji ve Çevre
5. Kentsel Yapılı Çevre ve Altyapı
6. Yönetişim ve Demokrasi

Karmaşık ve farklı alanlardan kaynaklanan krizler kendi alanlarında yaratmış oldukları olumsuzlukların ötesine geçip diğer alanlardaki krizleri de tetiklemekten geri durmamaktadır. Bu nedenle VEP, Yönetişim ve Demokrasi Meydan Okuma Alanı'nın eylemleri içinde birinci önceliği **2050 İstanbul Tahayyülü** olarak belirlemiştir.

İstanbul'un özgün sorunlarının ve potansiyellerinin yanında, bugüne kadar sürdürülen vizyon çalışmalarında çeşitli kesimler tarafından dile getirilen değerlendirmeleri de dikkate alan biçimde, VEP'in 2050 İstanbul Tahayyülü; bölgesel/küresel bir kent ve **müzakere odağı** olarak konumlanan, Türkiye coğrafyasının diğer yerleşmeleriyle daha adil ve dengeli bir ilişkiyi kurma konusunda

kararlı bir **sorumluluk alan**, bölgedeki yerleşmelerle **iş birliği** içinde olan, **bütünlüklü, etkili ve sürdürülebilir** bir ekonomi, yönetsel yapı ve mekânsal gelişme sağlayan, farklılıkları gözeterek geniş kesimlerin **katılımını** gerçekleştiren ve krizler karşısında **dayanışmanın** kazandığı bir İstanbul'u tarifler. Bu çok katmanlı ve ölçekli vizyonu dikkate alarak, aşağıda tanımlanan **üç boyutlu bir yeniden yapılanma programının** uygulamaya konulması bir zorunluluk olarak görülmektedir:

A. "21. Yüzyıl için Yerel Yönetim ve Kent Mutabakatı" stratejik eylem çerçevesi; İstanbul'un mevcut ve potansiyel sorunlarının yanında gelecek perspektifini şekillendirecek müdahale alanlarının yerel yönetim birimleri açısından tanımlanmasına yönelik bir çerçeve ortaya koymaktadır. Bu kapsamda geliştirilen reform paketleriyle, İstanbul'un ihtiyaçlarına uygun olarak yerel yönetim karar, sorumluluk ve hizmetlerinde ölçek ve kademelenme yeniden ele alınmaktadır. Mevcut idari kademelenmenin (mahalle, il, ilçe, büyükşehir) coğrafi-ekolojik ölçütlerinin, farklı nitelikteki yerleşmelerin özel ihtiyaçlarını karşılayacak ve idari kademeler arasında koordinasyonu sağlayacak bir yerel yönetim anlayışıyla tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, mali kaynaklara erişim başta olmak üzere, yerel yönetimlerin güçlü ve etkin kılınması için gereken anayasal ve yasal düzenlemeleri tarifleyen ve İstanbul'dan yola çıkarak geliştirilen yaklaşım, Türkiye'nin yerel demokrasi talebinin dile getirilmesine de olanak tanıyacaktır. Bu çerçevenin hayata geçirilmesi için gerekli adımlar, VEP kapsamındaki aşağıdaki eylemlerle tariflenmiştir:

- Yerel Yönetim Reformu
- Şehircilik Reformu

B. "Yerel Yönetim Reformu" ve "Şehircilik Reformu"nun gerektirdiği müdahaleleri etkili biçimde gerçekleştirmeye yönelik, İBB başta olmak üzere yerel yönetimlerin kurumsal mimarisinin yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak **"İstanbul Yerel Yönetimler Mimarisinde Dönüşüm"** stratejik eylem çerçevesi öne çıkmaktadır. Bu çerçeve, merkezi ve yerel düzeyde örgütlenen kurumlar arasında güncel ihtiyaçları karşılayacak nitelikte iş bölümü ve yenilikçi koordinasyon mekanizmaları ile tüm kurumları açık, şeffaf ve hesap verebilir bir anlayışa yönelmeye davet etmektedir. İstanbul'da aktörler arası dengeyi gözetten, çok aktörlü ve çok ölçekli yeni bir model kurulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevenin hayata geçirilmesi için gerekli adımlar VEP kapsamında aşağıdaki eylemlerle tariflenmiştir:

- İstanbul'da Yerel Yönetimlerin Yetki ve Sorumluluk Alanlarının Yeniden Yapılandırılması
- İBB Kurumsal Mimarisi ve Yönetişim Modelinin Yeniden Yapılandırılması
- Akıllı Şehir İstanbul ve Veriye Dayalı Karar Alma Modeli
- Yenilikçi Katılım Mekanizmaları
- İstanbul'un Katılımcı Bütçesi
- Dayanıklı ve Yaşayan Semt Yönetişim Modeli
- Kırsal Yerleşimlere Yönelik Hizmet Modeli

C. Tarif edilecek yönetsel kurgunun ve mimarinin, katılım kanallarıyla birlikte, toplumsal alanda konumlanan sektör ve kesimlere etkili biçimde açılmasını sağlayacak bir demokrasi programına dönüştürülmesine yönelik olarak **"Küresel Ağlar ve Kent Diplomasisi"** ve **"Güçlü Toplumsal Taban ve Katılım"** çerçeveleri öne çıkmaktadır.

"Küresel Ağlar ve Kent Diplomasisi" çerçevesi, sınır ötesi bilgi ve deneyim paylaşımı, finansal kaynak ya da teknik uzmanlık arayışı, ortak proje ve iş birliği geliştirme, küresel tartışmalarda söz sahibi olma gibi amaçlarla İstanbul'un kurduğu ilişkilerin kalıcı hale gelmesini; çözüm üretebilme kapasitesini ve etki alanını artırmayı amaçlar. Bu çerçevenin hayata geçirilmesi için gerekli adımlar VEP kapsamında, aşağıdaki eylemlerle tariflenmiştir:

- İstanbul'un Bölgesel Rolü ve Kentler Arası İlişkilerin Güçlendirilmesi
- Uluslararası Kent Koalisyonu
- Uluslararası Kent Ağları
- Yurtdışında Yaşayan İstanbullular (B)ağı
- İstanbul Uluslararası İzleme Ofisi
- Küresel Müzakere ve Kentsel Demokrasi Enstitüsü
- Yerelde Göç Diplomasisi Platformu
- Genç Yetenekler Tersine Göç Programı

"Güçlü Toplumsal Taban ve Katılım" çerçevesi ise, İstanbul'da anlamlı bir katılım ve temsil işlevi oluşturulabilmesi için, müşterek bir mekânsal aidiyet bağı kurulmasını; yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkinin yerini, müştereklik ilişkilerinin almasını; yerel yönetimin, toplumun farklılaşan taleplerini çoğulcu bir anlayışla karşılamasını; böylelikle, kentsel aidiyetin ve toplumun birbirine duyduğu güvenin artırılmasını amaçlamaktadır. Bu çerçevenin hayata geçirilmesi için gerekli adımlar VEP kapsamında, aşağıdaki eylemlerle tariflenmiştir:

- Metropoliten Konsey Modeli
- Afetlere Dayanıklı Semt Topluluk Programları
- Güçlü Sivil Alan Programı
- Yerel Yönetimle İş Birliği Programı
- Kent Hakkı Programı
- İBB-Üniversiteler Ağı

İSTANBUL'DA YENİLİKÇİ KATILIM PRATİKLERİ

İstanbul'un yönetiminde kent hakkını temel alan bir yönetim ve demokrasi anlayışı geliştirmeye yönelik olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yurttaşların kentsel politikalara katılımını sağlamak amacıyla bir dizi çalışma hayata geçirilmiştir. Bu çalışmalar, kentlilerin kent yönetiminde yer edinmesini sağlayan yeni katılımcı kurumsal yapılar, kaynak yönetimine dair katılım uygulamaları, dijital katılım ve iletişim araçları ile kentsel kararlara müdahil olmayı sağlayan mekansal planlama ve tasarım süreçlerini kapsamaktadır. Bu çalışma ile son 5 yılda hayata geçirilen çalışmaların bir bölümüne yer verilmektedir.

İstanbul'un Katılım Odaklı Yeni Kurumsal Yapıları

İstanbul'un geleceğine dair üretilen politikaları etkin biçimde gerçekleştirmeyi sağlayacak koşullardan biri, etkili bir toplumsal katılım sağlamak adına İBB başta olmak üzere yerel yönetimlerin kurumsal mimarisinin yeniden yapılmasıdır. Bu bağlamda son yıllarda atılan önemli adımlardan bazıları, İstanbul bütününde sivil toplum için önemli bir alan yaratan İstanbul Kent Konseyi ile kente dair bilimsel ve veriye dayalı bilgi ve politika geliştirmeyi amaçlayan İstanbul Planlama Ajansı'dır.

İstanbul Kent Konseyi

2020 yılında kurulan İstanbul Kent Konseyi, İstanbul'un ilk büyükşehir kent konseyidir. Konseyin ana amacı, kente ilişkin temel stratejilerin ve faaliyet planlarının belirlenmesinde tüm kenti kapsayan ortak bir akıl oluşturulmasına katkı sağlamak, yerel demokrasiyi geliştirmek ve katılımcılığı yaygınlaştırmaktır. Sivil toplum birlikteliklerinin katılımcı demokrasi pratiklerinde yer alması için teşvik, bilgilendirme ve kapasite geliştirme politikaları geliştirmeyi amaçlayan İstanbul Kent Konseyi; bu bağlamda, ilçe kent konseyleri ve sivil toplum kuruluşları ile ortak projeler geliştirme konusunda çalışmaktadır.

İstanbul Kent Konseyi'nin en önemli katılım modellerinden biri, çalışma gruplarıdır. Farklı konular çerçevesinde bir araya gelen çalışma grupları tarafından çok sayıda rapor ve belge üretilmiş, bu üretimler Kent Konseyi web sitesinden erişime açılmıştır.³

³ İstanbul Kent Konseyi (2024). 2023 Faaliyet Raporu. <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/arsiv/>

İstanbul Kent Konseyi, çalışma gruplarının yanı sıra kentlilerin, kente dair tüm karar alma süreçlerine demokratik bir şekilde katılım sağlaması hedefiyle çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Bunlar arasında yer alan çalışmalardan biri Katılım Kafe'dir. İstanbul'un ilçelerinde açık toplantılar düzenlenerek; yerelin hem sorunları hem kendine özgü yapısı hem de potansiyelleri etrafında ortaya çıkan fikir ve öneriler, kamuoyuyla her ay paylaşılmaktadır. Bir diğer önemli çalışma alanı ise kapsayıcılık ilkesi çerçevesinde hayata geçirdiği Çocuk Meclisi ve "İstanbul Çocuklara Soruyor" çalışmalarıdır. İstanbul'da yaşayan her çocuğun, Çocuk Meclisi'nin bir üyesi olması ilkesinin yanı sıra; bu çalışmalara katılım sağlayamayan çocuklara kendi yerellerinde ulaşmayı hedefleyen bir çalışma yürütülmektedir.⁴

İstanbul Planlama Ajansı

İstanbul Planlama Ajansı (İPA); küresel sistem içerisinde İstanbul'un rolünü, vizyonunu, gideceği yönü belirlemek ve İstanbul'un sorunlarına bilimsel, akılcı ve kalıcı çözümler üretmek amacıyla Şubat 2020'de kurulmuştur. İPA, İstanbul'a dair güncel veri üretmek, kentin güncel meselelerine dair araştırma raporları ve politika metinleri yayınlamak; belediyenin hizmet alanlarını geliştirmeye ve iyileştirmeye yönelik sosyal politika modelleri geliştirmek; kentin kamusal mekanlarının tasarlanması ve uygulanmasında katılımcı ve ihtiyaç odaklı süreçlerin içeriği ve takibini yürütmek ve İstanbul'un gelecek vizyonunun çerçevesini ve adımlarını belirlemeye dair planlar üretmek üzere kurulmuştur.

İPA'da yürütülen çalışmalar kapsamında, İstanbul hakkında yeniden düşünmek ve üretmek isteyen akademi, sivil toplum, özel sektör, uluslararası organizasyonlar ve dünya kentlerindeki benzer kuruluşlardan oluşan paydaşlar bir araya gelmektedir.⁵

İBB bünyesinde yürütülen çok sayıda çalışmaya bilimsel katkı sunmayı ve ortak akılla üretim yapmayı amaçlayan Bilim Kurulları, önemli bir katılım modelidir. İPA, İstanbul Deprem Bilim Üst Kurulu gibi bilim kurullarının da koordinasyon görevini üstlenmektedir.

Yanı sıra İPA koordinasyonu ile kurulan platformlar ile, katılım mekanizmaları güçlendirilmektedir. Bu kapsamda kentin mekânsal, sektörel, sosyal ve kültürel birçok konuda kendine özgü değerlerini geliştirmek ve sürdürülebilir kılmak amacıyla, sektör temsilcilerinin, profesyonellerin, akademisyenlerin ve sivil toplum örgütlerinin paydaş olarak içinde yer aldığı birçok platform kurulmuş-

⁴ İstanbul Kent Konseyi (2022). 2021 Faaliyet Raporu. <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/ana-sayfa/faaliyet-raporu/>

⁵ İPA bugüne kadar yürüttüğü çalışmalar kapsamında 1000 uzman, akademisyen, 5.500 kurum temsilcisi ve 55.000 katılımcıyla bir araya gelmiştir. 200'den fazla tematik rapor ve 200'den fazla istatistik bülteni yayınlanmış ve 500'den fazla etkinlik gerçekleştirilmiştir.

tur. Turizm Platformu, Sanayi ve İş Dünyası Platformu, İklim Platformu, Ulaşım Platformu ve Gençlik Platformu gibi farklı disiplinlerde çalışmalar yürüten platformların kuruluş amacı, karar verme süreçlerine dâhil olması gerektiği düşünülen dış paydaşlar ile İBB'nin farklı birimlerinden iç paydaşlar arasında bir diyalog ortamı kurmaktır. Yerel demokrasinin tesis edilebilmesi adına, kentlilerin demokratik platformlarda bir araya gelmesine olanak sağlaması ve kente dair bilgi ve deneyimlerini kent için kullanmalarına yönelik imkanların geliştirilmesi açısından katılım platformları oldukça önemli bir yere sahiptir.

Yerel Kaynak Kullanımında Katılım ve Şeffaflık

Yerel yönetim, kaynakların belirli projelere, girişimlere, yatırımlara akışının şeffaflığını garanti altına almanın ve toplum yararını sağlamanın önemli adımlarından biridir. Mali yapılanma ve karar alma süreçlerine halkın katılımı, yurttaşlara kendi yaşamları üzerinde gerçek bir güç vermesi ile, katılımcı ve şeffaf bir yerel yönetim anlayışının merkezinde yer alır.

Kentlilerin, kamu kaynaklarının ne şekilde kullanıldığını izleme, sosyal politikalar arasında tercihte bulunma ve kamusal kaynakları önceliklerine göre sınıflandırma fırsatını elde edebilmelerini sağlayan önemli katılımcı uygulamalardan biri katılımcı bütçedir. Dünyada birçok kentte, birbirinden farklı modelleri ve uygulama biçimleriyle hayat geçirilen bir model olarak katılımcı bütçenin ortak amacı, toplumsal önceliklerin yeniden belirlenmesi ve kentsel adaletin sağlanmasıdır. Bu bağlamda, İstanbul'un ilk katılımcı bütçesi olan Bütçem İstanbul projesine yer verilmiştir.

Bütçem İstanbul Katılımcı Bütçe

İBB ve Kent Konseyi tarafından üç yıldır uygulanan Bütçem İstanbul Projesi, şeffaflık ve hesap verebilirliğin yanı sıra katılım kültürünü güçlendirmesi bakımından önemli bir örnektir. "Bütçe Senin" uygulaması, İstanbulluların proje önerme ya da projelere oy verme gibi çeşitli biçimlerle bütçenin tamamının ya da bir kısmının nasıl harcanacağına dair kararlara katıldığı bir süreçtir. İstanbul'un katılımcı bütçe uygulaması Bütçem İstanbul için, kaynakların etkin kullanımını kararına yurttaşların aktif biçimde dahil olmasıyla yerel demokrasinin güçlendirilmesi, temel amaç olarak belirlenmiştir. Bütçem İstanbul, yurttaşlar tarafından gelen önerilerin uygulanabilirlik ve yetki açısından bir ön elemenden geçtikten sonra; İstanbullular tarafından oylanmasına dayalı bir modeldir.

Katılımcı bütçe modeli çerçevesinde belirlenen temel ilke ve hedefler:

- Kamu yönetiminde hesap verme sorumluluğunun yerleştirilmesi;
- Kent paydaşlarına kamu kaynaklarının ne şekilde kullanıldığını bilme ve söz konusu kaynakları önceliklerine göre sınıflandırma olanağının sunulması;

- Toplumda aidiyet ve dayanışma duygusunun yaratılması;
- Yaşam kalitesini iyileştirmek için bütçe fonlarının ve diğer kamu kaynaklarının en çok ihtiyaç duyulan alanlar için kullanılması;
- Bütçe harcama kararlarının alınması sürecinde özellikle kadınların, gençlerin, yaşlıların, engellilerin, göçmenlerin, azınlıkların ve dezavantajlı nüfus gruplarının seslerini duyurmalarının ve kentin yönetim sürecinde aktif rol almalarının kolaylaştırılması;
- Kamu hizmetlerinin herkes için eşit, adil ve şeffaf bir şekilde kullanılması ve dağıtılması;
- Hemşehriler ve kamu yöneticileri arasında güven duygusunun ve iş birliğinin sağlanması olarak belirlenmiştir.

2023 yılında düzenlenen üçüncü Bütçem İstanbul, "Afet ve Risk Yönetimi" temasıyla ve ilk defa, tüm Türkiye'den yurttaşların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Afet ve Risk Yönetimi temasında 283 proje teklifi, teknik ve yasal açıdan değerlendirilmiştir. Seçilen 28 proje, yurttaşların oylamasına sunulmuş; en yüksek oranda oy alan ve belirlenen bütçe sınırı içinde kalan tüm projeler, 2024 bütçesine dahil edilmiştir.⁶

Kentsel Politika ve Planlama Süreçlerine Katılım

Katılım, alınan kararlardan ve sunulan hizmetlerden etkilenen tüm grupların, karar alma ve hizmet geliştirme süreçlerine dahil olmasıdır. Demokratikleşmeye dair bir kavram olan katılımın, planlama ve tasarım alanındaki karar alma süreçlerine dair bir yaklaşım olarak tartışılmasına ilişkin görüşler, 1960'larda yaşanan toplumsal farkındalık süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁷ Katılım, yaygın olarak kullanılan bir terim olduğundan ve dolayısıyla kavram olarak bulanıklaştığından, planlama açısından bir tanım yapmak önemlidir.

Katılımcı kentsel planlama genel bir anlatımla, kentlilerin ihtiyaçlarını ve taleplerini doğrudan iletebilmelerini, kent mekânın fiziksel özelliklerinin yanı sıra kentin sosyoekonomik kalkınmasına yönelik fikirlerin oluşumuna ve uygulamasına etkin biçimde dâhil olmalarını amaçlamaktadır. Bu yönleriyle, hedef gruplar ve ilgili tarafların iş birliğini gerekli kılan planlama çalışmaları, etkin birer katılım ve iletişim aracına dönüşmektedir.

Kent mekanını etkileyen müdahaleler ve karar alma süreçleri, kentlilerin gündelik yaşamına da dokunur. Bu kabulünden yola çıkarak; kentlilerin aktif yurttaşlar olarak kentin ihtiyaçları ve sorunları hakkında görüş bildirmeleri ve bu yolla kent mekanının dönüşüm süreçlerini yönlendirmeleri, karar alma mekanizmalarına danışma ve birlikte yapma yöntemleri ile dahil olmaları, kent

⁶ Bütçe Senin İstanbul (2023). İBB Bütçem İstanbul. 28 Mart 2024 tarihinde <https://butcesenin.istanbul/> linkinden erişim sağlanmıştır.

⁷ Sherry R. Arnstein (1969) A Ladder Of Citizen Participation, Journal of the American Institute of Planners, 35:4, 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225> Özet: <https://catcomm.org/ladder-participation/>

yönetimi konusunda önceliklendirilmesi gereken meselelerden biridir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin ortaya koyduğu kentsel demokrasiyi geliştirmeye yönelik gelecek vizyonu çerçevesinde yürüttüğü strateji geliştirme ve mekansal planlama çalışmalarında katılımcılık anlayışını geliştirmek önem kazanmıştır. İBB bünyesinde İstanbul'un ihtiyaçlarına yönelik, farklı ölçeklerde çok sayıda stratejik plan hazırlanmıştır. Planların katılımcı bir model geliştirilerek yürütülmesi, önemsenen bir ilke olmuştur. Bu ilkenin tüm politika, planlama ve tasarım süreçleri için yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Bu kapsamda İBB Şehir Planlama Müdürlüğü bünyesinde gerçekleştirilecek planlama çalışmalarının katılımcı bir şekilde tasarlanması için çalışmalar sürdürülmektedir. Müdürlük bünyesinde kurulan Katılım Koordinatörlüğü, İstanbullularla etkinlikler, toplantılar ve temaslar yoluyla planlama ile koordineli katılıma dayalı bir süreci hayata geçirmek üzere kurulmuştur. Koordinatörlük, katılım/iletişim stratejisi ve paydaşlarla iletişim modelleri geliştirme, kurum içi ve kurumlararası koordinasyon, katılım toplantılarının ve etkinliklerinin organizasyonu, yüz yüze ve çevrim içi anketler, duyurular ve davetler ile raporlama konusunda çalışmalar yürütmektedir.

Yaşanabilir, adil, yeşil ve yaratıcı bir İstanbul için bilimsel, şeffaf ve katılımcı planlama anlayışını şiar edinen İBB İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Müdürlüğü, gerek İstanbul genelinde gerek ilçelerde gerekse mahallelerde plan kararları geliştirirken; İstanbulluların, uzmanların, bilim insanlarının, meslek örgütlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının görüş, katkı ve önerilerini almayı, bilgiyi şeffaf olarak paylaşmayı ve ortak kararlar üretmeyi taahhüt etmektedir.

Bu doğrultuda, Avcılar İlçesi Yeşilkent Mahallesi Kısmi Revizyon Nazım İmar Planı, Bakırköy İlçesi Demiryolu Kuzeyi ve Güneyi Nazım İmar Planı, Adalar İlçesi Strateji Belgesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ile Kadıköy Merkez Strateji Belgesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı çalışmaları katılımcı bir şekilde yürütülmüştür. Ayrıca, Şehir Planlama Müdürlüğü tarafından "İstanbul Senin, Beyoğlu Senin" şiarıyla hazırlanan Beyoğlu ilçesi strateji planları, katılımcılık yaklaşımıyla önemli bir örnek oluşturmaktadır.

İBB Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı koordinasyonunda gerçekleşen kurumsal stratejik plan güncelleme çalışmaları ile İBB bünyesinde katılımcılığın ana akımlaşmasına yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetleri de, katılımcı stratejik planlama açısından önemli örnekler arasında yer almaktadır. İBB ve İstanbul Kent Konseyi'nin birlikte yürüttüğü çalışmalarda, hangi katılım yöntemlerinin kullanılabileceğine ve yapılacak iyileştirmelere yönelik bir dizi çalışma yapılmıştır.

İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi ve İstanbul Vizyon Eylem Planı

İstanbul'un geleceğini planlamak üzere yürütülen İstanbul Vizyon 2050 Stratejik Planlama çalışmaları, katılımcı planlama deneyimi açısından önemli bir örnektir. Bu çalışmalar, İstanbulluların kent yaşamına ve doğaya eşit erişimi ile kent hakkını güvence altına alan bir anlayışla, sivil toplumu ve dayanışma ağlarını güçlendiren alanların, süreçlerin desteklenmesini ve yerel demokrasinin güçlenmesini taahhüt etmiştir. Bu kapsamda, çalışmanın her aşamasında paydaşların ve katılım yöntemlerinin belirlendiği "Vizyon Katılım Süreç Planı" hazırlanmış; farklı uzmanlık alanlarından bilim insanları, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve kamu kurumlarının temsilcileri arasından, gündeminde İstanbul olan çok sayıda paydaşın katılımı, bu plan doğrultusunda sağlanmıştır.

Vizyon 2050 çalışmalarında, çok sayıda paydaşın bir araya gelerek ortak akılla İstanbul'un sorunlarına çözüm ürettiği çalıştay, odak grup görüşmesi, derinlemesine görüşme ile İstanbulluların ihtiyaç ve taleplerine yönelik anket yöntemlerinin bir arada kullanıldığı Vizyon 2050 çalışmalarına, 20.000'den fazla İstanbullu katılım göstermiştir. İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi ve İstanbul Vizyon Eylem Planı'nın ana çerçeveleri, bu çalışmalar doğrultusunda oluşturulmuştur. Katılım sürecinde yapılan tüm toplantıların raporları, sonuç ürünleri ve planlama adımları Vizyon 2050 web sitesinde paylaşılmıştır.

Beyoğlu Senin

Temelini Beyoğlu Mekansal Strateji Planı'nın hazırlık sürecinin oluşturduğu Beyoğlu Senin Kampanyası, İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı tarafından yürütülen önemli katılımcı planlama süreçlerinden biridir. İstanbul Vizyon 2050 Strateji Belgesi'ni yönlendirici bir stratejik plan olarak kabul eden çalışma ile, iki yıllık bir katılımcı süreç yürütülmüştür. Şeffaflığın ve katılımın ana ilke olarak belirlendiği planın yapım ve uygulanma sürecinde, katılım ve takip için çeşitli yöntemler ve araçlar geliştirilmiştir. Bu kapsamda, Beyoğlu'nun kentsel altyapısı, sektörel yapısı, mekansal ve sosyal ihtiyaçları analiz edilmiş; akademik araştırmalar, kamuoyundaki gündemler ve sivil toplum çalışmaları incelenmiştir. Uzmanların, yerel örgütlerin ve kurumların görüşleriyle birlikte vatandaşın talep ve sorunları, katılımcılarla tespit edilerek; mevcut planların ve projelerin olumlu ve olumsuz etkileri analiz edilmiştir.

Beyoğlu Mekansal Strateji Planı'nda, sahada yapılan çalışmaların, analizlerin, görüşmelerin ve araştırmaların sonuçlarının bir değerlendirmesinin yanı sıra; Beyoğlu için bir gelecek vizyonu ve birbirleriyle ilişkili dokuz ana stratejik aksa yer verilmiştir. Bu akslar temelinde, gelecek hedefleri ve eylem alanları tarif edilmiştir. Hem mekansal hem de kurumsal düzenlemeleri içeren bu eylem alanlarının, uygulayıcıları, zaman planlaması ve izleme kriterleri ortaya konulmuştur.⁸

⁸ İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı (2021). Beyoğlu Senin. 28 Mart 2024 tarihinde <https://www.beyoglusenin.ist/> linkinden erişim sağlanmıştır.

Adalar İlçesi Strateji Belgesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı

Ekim 2019'da başlayan Adalar İlçesi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Katılımcı Planlama çalışmaları kapsamında, iç paydaşlarla görüşmeler yapılmış ve planlama sürecinde, kararların planın bütün aşamalarında İstanbulluların talep ve ihtiyaçları doğrultusunda ortaklaşa alınması hedeflenmiştir. Katılımcı planlama çalışmalarının, strateji belgesini içerecek şekilde genişletilmesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı çalışmalarının da, bu belgede belirtilen strateji ve eylemler doğrultusunda hazırlanması öngörülmüştür.⁹

Kadıköy Merkez Strateji Belgesi

Nisan 2021'de başlayan Kadıköy Merkez Strateji Belgesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı çalışmaları, Kadıköylülerin talep ve ihtiyaçlarını gözetererek; bilimsel analizler, kurum ve uzman görüşleri ile ortaklaşa çözümler üretmeyi; Kadıköy merkezinin kendine özgü kentsel dokusunu, mahalle hayatını korumayı ve yenilikçi planlama yaklaşımlarını bütünleştirmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda, Kadıköy merkezinin sosyal yaşantısının ve kültürel mirasının korunması, afet risklerine karşı önlem alınması, sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek bir çevre oluşturulması, ulaşım sistemlerinin düzenlenmesi ve merkez fonksiyonları ile artan turizm hareketliliğinin kontrol altına alınması amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Kadıköy Merkez Strateji Belgesi ve Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı çalışmalarının yeni planlama gündemleri, yenilikçi yaklaşımları ve katılımcı planlama ilkelerini benimsemiştir.¹⁰

Plan Askı Uygulaması

İBB'nin, şeffaf belediyeçilik ve katılımcılık ilkeleri doğrultusunda geliştirdiği dijital web uygulamalarından biri Plan Askı Uygulaması'dır.¹¹ Bu web sitesi, İstanbulluların İBB Meclisi ve İBB Başkanlığı tarafından onaylanan plan ve plan tadilat bilgilerinden 30 gün itiraz süresi içerisinde dijital ortamda haberdar olmalarına ve itiraz hakkını zamanında gerçekleştirmelerine imkan tanıyan Coğrafi Bilgi Sistemi tabanlı uygulamadır. İlgili internet sitesi yalnızca bir duyuru kanalı değil; duyurular haricinde plan paftaları, plan notları ve plan raporlarını da İstanbulluların erişimine kolayca sunan bir platformdur. Bir SMS bilgilendirme sistemini de içeren uygulama ile İstanbullular, askıya çıkarılmış tüm imar planlarının takibini yapabilmektedir. SMS içeriğinde askıya çıkan planların askı süresi, planı inceleyebileceği internet adresinin linki bildirilmekte ve itiraz edebilme hakkı hatırlatılmaktadır. Uygulama ile zaman, ulaşılabilirlik, emek kazancı sağlanmış ve olası mağduriyetlerin önüne geçilmesi hedeflenerek belediye hizmetlerinde kapsayıcılık artırılmıştır.¹²

⁹ İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı (2021). Adalar İlçesi Strateji Belgesi <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/adalarkanip/>

¹⁰ İBB İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Şehir Planlama Şube Müdürlüğü (2024). Kadıköy Merkez Strateji Belgesi https://sehirplanlama.ibb.istanbul/wp-content/uploads/2024/03/Kadikoy_Merkez_Strateji_Belgesi_WEB.pdf

¹¹ Plan Askı'yla ilgili daha fazla bilgi için bkz. <https://planaski.ibb.gov.tr/>

¹² CBS Akademi (2024). Askı Plan Uygulaması. 28 Mart 2024 tarihinde <https://cbsakademi.ibb.istanbul/proje/aski-plan/> linkinden erişilmiştir.

Katılımcı Tasarım ve Yarışmalar

Kentin kamusal mekanlarının ve yeşil alanlarının daha kapsayıcı, erişilebilir ve çeşitli olmasının yanı sıra; yerelin ihtiyaçlarına cevap veren, birlikte yaşamı destekleyen ve toplumsal üretime olanak sağlayan mekanlara dönüşmesi, kentin demokratikleşmesinin önemli bileşenlerinden biridir. Buradan hareketle, kentin kamusal mekanlarındaki uygulamalara dair karar alma süreçlerini kentlilerin ihtiyaçları ve sorunları hakkında görüş bildirerek yönlendirmesi ve kentlilerin bu süreçlere dahil olması, kent yönetimi konusunda önceliklendirilmesi gereken meselelerden biridir. Bu kapsamda son yıllarda, İstanbul'un önemli kentsel kamusal mekanlarında bir dizi yarışma düzenlenmiştir. İBB'nin çeşitli birimlerinin ortak çalışmalarıyla koordine edilen yarışmalarla tüm İstanbulluların, kent hakkı temelinde kentin büyük ölçekli kamusal mekanlarına dair söz söylemesine dair zemin yaratılmıştır. Bu kapsamda yer verilen yarışmaların yanı sıra, yerelde demokrasi ve kapsayıcılık temelli bazı çalışmalar yapılmış; katılımcı tasarım pratiklerinin uygulandığı "Burada Birlikte," "Kuzguncuk Senin" ve "İstanbul'un Çocukları Parklarını Tasarlıyor" çalışmalarına yer verilmiştir.

Kentsel Tasarım Yarışmaları

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2020 yılı itibariyle, İstanbul'un meydanları, kıyı alanları, park ve rekreasyon alanları gibi kamusal mekanlarının tasarımı, çok disiplinli ve kapsayıcı bir anlayış olan kentsel tasarım, mimarlık ve güzel sanat eseri yarışmalarıyla yeniden ele alınmıştır. İBB bünyesindeki İstanbul Planlama Ajansı Kamusal Tasarım Ofisi'nin koordinasyonu ile açılan yarışmalarla, nitelikli kamusal alanlar elde etmek ve ülke çapında yarışma kültürünün daha sağlıklı yaşamasını sağlamak, ana hedeflerdendir.

Kente değer katabilecek, sorunlu ya da potansiyel alanların projelerinin, yarışmayla elde edilme sürecinde, katılımcılığı artırmak adına yenilikçi bir sistem oluşturulması hedeflenmektedir. Yarışma öncesinde ve yarışma süresince, ilgili aktörlerle ilişkiler kurarak, kamuoyunda mekâna dair algının güçlenmesi hedeflenmektedir. Yarışma sonrası seçim sürecinde, İstanbullular da dâhil olmak üzere farklı paydaşlara rol verilerek; çok katmanlı bir sistem yaratılması öngörülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin açtığı yarışmaların koordinasyonunu sağlamak amacıyla, İstanbul Planlama Ajansı çatısı altında çalışmalarını yürüten bir birim olan Konkur İstanbul 2020 yılında kurulmuştur.

2020 yılından bu yana açılan yarışmalar, İstanbul'un kamusal mekanlarının dönüşümünde İstanbullu tasarımcılar, mimarlar, şehir ve bölge plancılar, sanatçılar gibi pek çok disiplinden gelen meslek insanını bir araya getirmektedir. Bu sayede, yarışma ve kamusal mekan kullanım kültürü ile ilgili tartışmaların zenginleşmesine katkı sunmak da amaçlanmaktadır. Konkur İstanbul'un kurulduğu günden bu yana düzenlediği tasarım yarışmaları şu şekildedir:¹³

¹³ Konkur İstanbul (2024). Konkur İstanbul Yarışmalar 28 Mart 2024 tarihinde <https://konkur.istanbul/yarismalar/> linkinden erişilmiştir.

- İBB Kültür ve Sanat Odağı Mimari Proje Yarışması
- Küçükçekmece Lagünü Havzası Fikir Projesi Yarışması
- İstanbul Senin, Yeşil Alanlarda Sanat Yapıtları Tasarımı Yarışması
- Salgınlar ve Sağlık Emekçilerini Anma Mekanı Tasarım Yarışması
- Büyükkada Fayton Meydanı Kentsel Tasarım Yarışması
- Sosyal Merkezler Mimari Proje Yarışması
- Üsküdar'da Mimar Sinan'ı Anmak
- İstanbul Senin – Aydınlatma Ürünleri Tasarımı Yarışması
- İstanbul'un Mezarları Tasarım Yarışması
- Theodosius Limanı Arkeolojik Alanı Mimari Proje Yarışması
- Kadıköy Meydanı Kentsel Tasarım Yarışması
- Salacak Kentsel Tasarım Yarışması
- Bakırköy Cumhuriyet (Özgürlük) Meydanı Kentsel Tasarım Yarışması
- Taksim Kentsel Tasarım Yarışması
- İstanbul Senin – Kent Mobilyaları ve Oyun-Rekreasyon Ürünleri Tasarımı Yarışması
- İstanbul Senin – Haliç Kıyıları Tasarım Yarışması

Burada Birlikte Hareketi

İstanbul Planlama Ajansı'nın geliştirdiği "Burada Birlikte Hareketi," öncelikli olarak açık kamusal mekanların ele alındığı; her yaşta yakın çevre kullanıcısı, yereldeki sivil toplum kuruluşları, muhtar, ilçe belediyesi, büyükşehir belediyesi ve ilgili birimleriyle kent konseyi paydaşlarını içeren katılımcı tasarım süreçlerinin tasarlanmasını konu edinen bir projedir. Bu projede ele alınan her alan ve konuyla ilgili, daha önce kamusal mekanlarda benzer çalışmalar yapmış sivil toplum kuruluşları ve tasarımcı ekiplerle iş birliği yapılması; tasarım öğrencilerinin ve tasarımcıların da sürece katılımları oldukça önemsenmiştir. "Burada Birlikte Hareketi" kapsamında "İPA Kampüs'te Atölyeler", "Kamusal Alanda Tasarım Denemeleri Atölyeleri" ve "Atıl Alanların Dönüşümü Atölyeleri" başlıkları ile 2022 yılının yaz döneminde beş atölye düzenlenmiştir. 39 ilçeye yayılması hedeflenen proje ile, yakın gelecekte paydaş ağının genişletilmesi; katılımcı tasarım süreçleri alanında uzman veya gelişimini sürdüren sivil veya kamu oluşumlarına kapasite gelişimi konusunda destek verilmesi ve iyi uygulamaların paylaşıldığı ortamların yaratılması hedeflenmektedir.¹⁴

İstanbul'un Çocukları Parklarını Tasarlıyor

İBB Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı, "İstanbul'un Çocukları Parklarını Tasarlıyor" projesi ile parkın kullanıcısı çocuklarla, katılımcı süreç ile işletilen tasarım etkinlikleri düzenlemektedir. İlk uygulama örneği, 2020 yılın-

¹⁴ Okumus, G.; Durğun, K.E.; Çelik, B.; Kaya, S.B. (2022). "Burada Birlikte Hareketi Yerel Yönetimde Katılımcı Model ile Kamusal Mekânda Uygulamalar," İPA İstanbul Dergisi (003).
https://ipa.istanbul/wp-content/uploads/2022/11/301_KENT_KAMUSAL-TASARIM.pdf.

da Beykoz İlçesi Akbaba Mahallesi (Köyü)'ndeki bir çocuk parkının, köy okulu-
lundaki öğrencilerle birlikte yeniden tasarlanması olmuştur. Çocuklar hayal
ettikleri parkı, profesyoneller ve eğitmenler ile birlikte tasarlamış ve ardından,
İBB Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı bu tasarımı, çocukların da
isteğiyle "23 Nisan 100. Yıl Parkı" adıyla hayata geçirmiştir.¹⁵

Kuzguncuk Senin

İBB Ulaşım Dairesi Başkanlığı ile BİMTAŞ ortaklığında gerçekleşen "Kuzguncuk
Senin" çalışmaları, Kuzguncuk'un ulaşım odaklı sorunlarını kalıcı şekilde gide-
recek çözümlere bütüncül olarak odaklanmayı amaçlamaktadır.

"Kuzguncuk Mekansal İşaretleme Uygulaması"¹⁶ isimli web uygulaması şek-
linde tasarlanan model, "Kuzguncuk Senin" çalışmalarında yapılan anketler,
toplantılar ve görüşmeler doğrultusunda dile getirilen başlıklar kullanılarak;
semt sakinlerinin tespitlerini ve taleplerini Kuzguncuk haritası üzerine işaretle-
melerine imkan vermektedir.

Dijital Katılım ve İletişim Araçları

İstanbuluların kente dair bilgilerini ve deneyimlerini kent için kullanmalarına
yönelik imkanların yerel yönetim tarafından geliştirilmesi, katılım ve yenilik için
ortam yaratılması; sivil toplumun ve yurttaşların katılım taleplerine alan ta-
nınması; katılımcılık süreçlerinin ve platformlarının kolaylaştırılması konuları
ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda iletişim, bilgilendirme ve katılım araçları-
nın çeşitlenmesi önem kazanmaktadır. Dijital katılım ve iletişim araçları, kent
yönetiminin aldığı kararlar ve hizmetler hakkında İstanbuluları bilgilendirmesinin
ötesinde katılım kültürünün ve aktif hemşehrilik bilincinin yaygınlaştırılması
açısından önem taşımaktadır. Buradan hareketle İBB tarafından da çe-
şitli araçlar geliştirilmiştir.

İstanbul Senin - Söz Senin

İBB tarafından geliştirilen bir süper uygulama olan İstanbul Senin, belediyenin
birçok hizmetine ve uygulamasına ulaşma olanağı sağlayan bir platformdur.
İçerdiği yönlendirmeler sayesinde, kurumun kültür ve sanat programlarından
kentsel dönüşüm hakkında bilgilendirme ve iletişim çalışmalarına kadar birçok
hizmet, tek çatı altında vatandaşlara sunulmaktadır. Bununla birlikte plat-
form, Söz Senin anketleri aracılığıyla, kentle ilgili karar alma süreçlerine İstan-
bulluların dahil edildiği bir katılım mekanizması olarak da kullanılmaktadır.

¹⁵ İstanbul'un Çocukları Parklarını Tasarlıyor Projesi ile ilgili daha fazla bilgi için bkz.

https://yesil.istanbul/project-detail_cocuklar-tasarladi-ibb-yapti

¹⁶ Kuzguncuk Senin ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. <https://geo.bimtas.istanbul/icadiye/login.html>

Platformda yer alan anketlerden biri, İstanbul Planlama Ajansı Vizyon 2050 Ofisi'nin, İstanbulluların 2050'de nasıl bir İstanbul'da yaşamak istediklerine yönelik uyguladığı ankettir. "2050 Yılında Nasıl Bir İstanbul Görmek İstiyorsun?" sorusuna odaklanan anket ile, yaklaşık 10.000 İstanbul sakinine ulaşılmıştır. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu, yeşil alanların olduğu bir İstanbul hayal etmektedir. Yeşil alanlardan sonra en öne çıkan İstanbul hayali, trafik sorununun olmadığı bir İstanbul'dur. Tüm bunlara ek olarak, İstanbulluların çoğunluğu kendisini 2050 yılında İstanbul'da yaşarken hayal etmekte ve bunun mümkün olduğuna inanmaktadır. Bu, kente duyulan aidiyet duygusunun güçlü olduğunu gösteren önemli bir işarettir.

Çözüm Merkezi

ALO 153 Çağrı Merkezi, İstanbulluların her gün ve her saatte bilgi alabildiği, şikayet oluşturabildiği bir iletişim olanağı sunmaktadır. İstanbul'un 33 meydanında bulunan Çözüm Merkezi İletişim Noktaları ise, taleplerin ve şikayetlerin alınabildiği, bilgi paylaşımı sağlayan, İstanbullularla yüz yüze ve doğrudan iletişim kurulabilen merkezler ve katılım mekanizmalarını destekleyen hizmet birimleri olarak önemli görevler üstlenmektedir. 153 Çağrı Merkezi'ne gelen talep, şikayet ve önerilerin yenilikçi yöntemler kullanılarak karar alma süreçlerinde başvurulacak bir kaynak olması için çalışmalar sürmektedir.

İstanbul Meydanlarına Kavuşuyor Projeleri Halk Oylamaları

2020 yılında Kent Konseyi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Planlama Ajansı'nın iş birliği ile yürütülen "İstanbul Meydanlarına Kavuşuyor" projesi kapsamında, Taksim-Bakırköy-Salacak-Kadıköy meydanlarının yeniden tasarlanması için düzenlenen kentsel tasarım yarışmaları İstanbulluların da katılımı ile değerlendirilmiştir.

İstanbullular, yarışmalarda dereceye giren eşdeğer projeleri, Taksim, Bakırköy ve Üsküdar meydanlarında kurulan "Karar Senin" merkezlerinde ya da istanbulsenin.org sitesi üzerinden inceleyip oy vermiştir.

SONUÇ

Tarihsel birikimi ve çok katmanlı kozmopolit yapısıyla İstanbul, demokratik bir kent ve yönetim anlayışını hâkim kılacak birikime sahiptir. Bununla birlikte İstanbul'da, katılım ve temsil alanında yapılması gereken reformlar ve yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

İstanbul'un mevcut sorunlarına etkili yanıtlar üretmek için, çok ölçekli strateji ve müdahale araçları geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda İstanbulluların kent hakkını güvence altına alan bir anlayışla, katılımcı kentsel politika ve karar alma süreçleri, yönetim ve koordinasyon, yerindenlik, kapsayıcılık, iş birliği ve birlikte yapma konularına ilişkin genel prensipler doğrultusunda, sivil alanın ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesine imkan sağlanması hedeflenmektedir. Bunun yanı sıra katılımcı demokrasi anlayışı ile kapsayıcı ve yenilikçi birlikte yapma uygulamalarının hayata geçirilmesi, yerel demokrasiyi ve sivil yeniliği benimseyen bir yerel yönetim anlayışının geliştirilmesi ve kent diplomasisinin gücünün artırılması ve bölgesel/uluslararası koordinasyonun sağlanması amaçlarına öncelik verilecektir.

Kentte adil ve demokratik bir yaşam kurabilmenin temel öğelerinden biri, kentlilerin ihtiyaç, talep ve isteklerini kentsel politikalara aktarabilmeleri, kente dair somut sözler üretebilmeleri ve bunları tutarlı politikalara dönüştürebilmek için politika yapıcılara aktarabilmeleridir. Bunun gerçekleşebilmesi için anlamlı katılımı sağlayacak mekanizmaların kurulması ve katılım süreçleri ile karar alma süreçlerinin birlikte tasarlanması gerekmektedir.

İstanbul'un yerel idaresi bu anlayıştan hareketle, kent hakkı ve kentsel demokrasiyi temel alarak; dünya kentlerine benzer biçimde yenilikçi bir dizi çalışma gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda çeşitli katılım ve temsil mekanizmaları yaratılarak yeni kurumsal yapılar oluşturulmuş; kentlilerin kaynak yönetimine dahil olabileceği bilgilendirme ve iletişim araçları geliştirmiş ve İstanbulluların kente dair karar almasına alan açmaya yönelik yarışmalardan planlama çalışmalarına uzanan çeşitli süreçlerin kurucusu olmuştur. Tüm bu yeni uygulamalarla birlikte, İstanbul'un daha demokratik ve özgür bir kent olabilmesi için kentin tüm bileşenlerini süreçlere dahil eden bütünlüklü bir anlayışa ihtiyaç vardır. Bu bağlamda İstanbul Vizyon 2050 Stratejik planlama çalışması, önemli bir yer tutmaktadır.

İstanbul Vizyon 2050 Eylem Planı, İstanbul'un daha adil, demokratik ve özgür bir dünya kenti olabilmesi adına müdahaleler ve eylemler geliştirmekte; daha dinamik ve farklı vadelerde geçerliliği olan uygulamaya yönelik bir çerçeveye sağlayarak; **2050 İstanbul Tahayyülü'nü** ortaya koymaktadır. Bu gelecek tahayyülü ile İstanbul, müzakere odağı olarak konumlanan; Türkiye coğrafyasının diğer yerleşmeleriyle daha adil ve dengeli bir ilişki kurma konusunda kararlı bir sorumluluk alan; bölgedeki yerleşmelerle iş birliği içinde olan; bütünlüklü, etkili ve sürdürülebilir bir ekonomi, yönetsel yapı ve mekânsal gelişme sağlayan; farklılıkları gözeterek geniş kesimlerin katılımını gerçekleştiren ve krizler karşısında dayanışmanın kazandığı bir kent olarak tariflenmektedir.

İstanbul gibi metropollerin, yaşayanlarına adil ve eşit olanaklar sunması ancak; katılımcı demokrasi temelinde hareket eden, çok boyutlu ve çok aktörlü karar alma süreçlerini katılımına açan bir yerel yönetim anlayışının işlevsel ve etkili biçimde organize edilmesiyle mümkündür.

İstanbul'un çok katmanlı yönetsel zorluklarını, kente uygun dinamik bir planlama anlayışıyla aşan bir vizyon ile ulaşılabilecek kentsel demokrasi, özgür bir gelecek hayalinin tüm kentlilerle ortaklaşarak somut adımlara dönüştürülmesi ile güçlenecektir. İstanbul, yeni bir kentsel demokrasi anlayışının hayata geçmesiyle onu her gün yeniden kuran ve idame ettiren İstanbulluların, yaşadıkları kente dair söz üretme ve kenti şekillendirme alanları olduğu zaman, özgür bir kent olacaktır.

